

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 25 czerwca 2014 roku pełnomocnik powódek K. M. (1) i S. M. (1) wniósł o zasądzenie od pozwanego (...) Spółki Akcyjnej V. (...) w W. następujących kwot:

- na rzecz K. M. (1) - 42.000 zł z tytułu odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej po śmierci ojca i 98.000 zł z tytułu zadośćuczynienia w związku ze śmiercią ojca wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1.12.2012 r. do dnia zapłaty,

- na rzecz S. M. (1) - 35.000 zł z tytułu odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej po śmierci ojca i 98.000 zł z tytułu zadośćuczynienia w związku ze śmiercią ojca wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1.12.2012 r. do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu pozwu wskazano, że kwoty dochodzone pozwem uwzględniają ustalone w toku postępowania likwidacyjnego przez pozwanego ubezpieczyciela przyczynienie zmarłego ojca powódek w 30 % do powstania i rozmiarów szkody z uwagi na podjęcie przez niego decyzji o podróżowaniu z kierowcą będącym w stanie nietrzeźwości.

Ponadto pozew zawierał żądanie zasądzenia kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według spisu kosztów.

W odpowiedzi na pozew z dnia 19 września 2014 roku (k.117-125) pełnomocnik pozwanego (...) Spółki Akcyjnej V. (...) w W. wniósł o oddalenie obu powództw i zasądzenie od każdej z powódek na rzecz pozwanego kosztów procesu według norm przepisanych oraz o zawiadomienie o toczącym się procesie w trybie art. 84 k.p.c. M. J.. Pozwany nie kwestionował co do zasady swej odpowiedzialności, twierdził, że nie zachodzą przesłanki do zasądzenia zadośćuczynienia w wysokości żądanej przez powódki, które jest zdaniem strony pozwanej rażąco wygórowane. Wskazał, że posiada w sposób nieformalny wiedzę, że ojciec powódek notorycznie nadużywał alkoholu, przez co zaniedbywał rodzinę. W zakresie żądania o odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej wskazał, że dochodzone kwoty są rażąco zawyżone oraz nieadekwatne do sytuacji majątkowej i możliwości zarobkowych ojca powódek. Podtrzymał podniesiony w toku postępowania likwidacyjnego zarzut, że zmarły w 30 % przyczynił się do powstania i rozmiarów szkody

M. J. zawiadomiony o toczącym się procesie nie przystąpił do sprawy w charakterze interwenienta ubocznego (potwierdzenie odbioru – k. 155).

Na rozprawie w dniu 25 marca 2015 r. pełnomocnik powódek złożył zestawienie kosztów i wniósł o zasądzenie kosztów procesu według tego zestawienia (k. 213).

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

W dniu 31 sierpnia 2012 roku na drodze pomiędzy miejscowościami Ł. – S. S. doszło do wypadku komunikacyjnego, na skutek którego śmierć poniósł R. M. (1) będący ojcem powódek. Sprawcą wypadku był M. J. kierujący pojazdem marki F. (...) o nr rej. (...). Sprawca wypadku znajdując się w stanie nietrzeźwości nie zachował szczególnej ostrożności, przekroczył dozwoloną prędkość i utracił panowanie nad kierowanym pojazdem zjeżdżając na lewe pobocze drogi, gdzie uderzył w przydrożne drzewo. R. M. (1) zmarł w wyniku obrażeń ciała odniesionych w wypadku po przewiezieniu do Szpitala (...) w R.. Sąd Rejonowy w Radomsku prawomocnym wyrokiem z dnia 19.12.2012 r. wydanym w sprawie sygn. akt II K 795/12 skazał M. J. za spowodowanie przestępstwa z art. 177 § 2 k.k. w zw. z art. 178 § 1 k.k. na karę 3 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Posiadacz pojazdu mechanicznego w dacie wypadku korzystał z ochrony ubezpieczeniowej w zakresie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych na podstawie umowy ubezpieczenia zawartej z pozwanym Towarzystwem (...).

(okoliczność bezsporna)

Ojciec powódek w dacie swej śmierci miał 39 lat. Poza powódkami miał jeszcze dwóch synów: K. M. (2) ur. (...) i J. M. ur. (...)

W styczniu 2009 r. dzieci R. M. (2) reprezentowane z uwagi na małoletniość przez matkę R. M. (3) wniosły do Sądu Rejonowego w Radomsku pozew skierowany przeciwko R. M. (1) o alimenty Nadto R. M. (4) wniosła o zasądzenie alimentów na swoją rzecz, wskazując, że R. M. (2) nie interesuje się rodziną ani nie łoży na jej utrzymanie. Prawomocnym wyrokiem zaocznym z dnia 24.02.2009 r. wydanym w sprawie sygn. akt III RC 56/09 Sąd Rejonowy w Radomsku zasądził alimenty do R. M. (1) na rzecz dzieci: K. i S. M. (1) w kwocie po 350 zł miesięcznie, K. M. (2) w kwocie po 400 zł miesięcznie i na rzecz J. M. w kwocie po 300 zł miesięcznie poczynając od dnia 1.02.2009 r. do rąk matki dzieci R. M. (3). Nadto powyższym wyrokiem zostały zasądzone alimenty od R. M. (1) na rzecz jego żony R. M. (3) w kwocie po 300 zł miesięcznie.

(dowód: pozew i wyrok w aktach sprawy Sądu Rejonowego w Radomsku sygn. akt III RC 56/09 –k. 1,14)

R. M. (3) od lutego 2009 r. do lutego 2013 r. była uprawniona do dodatku mieszkaniowego w kwotach od 184 zł do 230 zł do 184 zł miesięcznie.

(dowód: kopie decyzji – k. 43-51)

Nadto w okresie od stycznia 2009 r. do kwietnia 2009 r. korzystała z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w R. w postaci zasiłków celowych na zakup posiłku lub żywności w kwotach po 300 zł miesięcznie.

(dowód: kopie decyzji – k. 52-55)

Od 1 września 2009 r. R. M. (3) pobierała zasiłek rodzinny na czworo dzieci oraz dodatek do zasiłku rodzinnego w łącznej kwocie po 496 zł miesięcznie, zaś od października 2011 r. po 531 zł.

(dowód: kopie decyzji – k. 56-59, 61-65)

W okresie od 1 stycznia 2009 r. R. M. (3) otrzymywała zasiłek celowy z powodu bezrobocia, który w styczniu 2009 r. wynosił 430 zł, w lutym i marcu 2009 r. – 553 zł, w kwietniu 2009 r. – 325 zł, w październiku 2012 r. – 392 zł, w listopadzie 2012 r. – 589 zł.

(dowód: kopie decyzji – k. 66-72)

Nadto powódki oraz K. M. (2) i J. M. korzystali ze stypendium szkolnego w 2009 r. i w 2012 r. w kwocie po 100 zł i 120 zł miesięcznie.

(dowód: kopie decyzji –k. 72-78)

W związku z niewywiązywaniem się przez R. M. (1) z obowiązku alimentacyjnego R. M. (3) miała przyznane świadczenia z funduszu alimentacyjnego.

(dowód: kopie decyzji – k. 79-81)

Ponadto R. M. (3) otrzymywała z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w R. pomoc w postaci opału, produktów żywnościowych, paczek świątecznych dla dzieci

(dowód: kopie decyzji – k. 84-86)

Sąd Rejonowy w Radomsku wszczął z urzędu postępowanie o ograniczenie władzy rodzicielskiej R. M. (1) i R. M. (3) nad ich małoletnimi dziećmi. Podstawę wszczęcia tego postępowania stanowiło pismo z dnia 28 czerwca 2011 r. sąsiadów małżonków M. z ul. (...) w R., w którym podali oni, że małżonkowie M., a w szczególności R. M. (3) nadużywają alkoholu. W toku postępowania został sporządzony w dniu 30.06.2011 r. wywiad środowiskowy w miejscu zamieszkania małżonków M.. Powódki podały kuratorowi, że ich ojciec bardzo rzadko przyjeżdża do domu, pracuje w delegacji i że mają z nim kontakt telefoniczny. Kurator rodzinny w rozmowie z sąsiadami ustalił, że R. M. (1) po powrocie do domu z delegacji spożywa alkohol z żoną, a potem dochodzi między nimi do awantur.

Postanowieniem z dnia 22.09.2011 r. wydanym w sprawie sygn. akt III Nsm 285/11 Sąd Rejonowy w Radomsku ograniczył władzę rodzicielską R. i R. małżonków M. nad małoletnimi dziećmi: K., S., K. i K. M. (3) i ustanowił nadzór kuratora sądowego nad sposobem wykonywania władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi.

(dowód: wywiad środowiskowy – k. 3-4, postanowienie – k. 31 w aktach sprawy Sądu Rejonowego w Radomsku sygn. akt III Nsm 285/11)

W sprawozdaniach kuratora z nadzoru nad sposobem wykonywania władzy rodzicielskiej wobec małoletnich kurator społeczny podał, że R. M. (1) miał wykształcenie podstawowe, pracował dorywczo przy pracach remontowych malując pomieszczenia, zarabiał ok. 1.100 zł miesięcznie, nie był zarejestrowany w urzędzie pracy, spożywał alkohol jedynie okazjonalnie i palił nalogowo od lat papierosy – około 1 paczki dziennie. Matka powódek wobec nie płacenia alimentów przez R. M. (1) pobierała zaliczkę alimentacyjną w łącznej kwocie 1.400 zł. Rodzina miała zadłużenie w opłacie czynszu za mieszkanie. R. M. (3) nadużywała alkoholu. Zdarzyło się, że R. M. (1) zabrał synów na ryby, pił alkohol z kolegą, a następnie będąc po spożyciu alkoholu zawiózł synów do domu samochodem.

(dowód: sprawozdanie kuratora z objęcia nadzoru – k. 35 – 39, sprawozdania kuratora z nadzoru – k. 43-47 w aktach sprawy Sądu Rejonowego w Radomsku sygn. akt III Nsm 285/11)

Wobec śmierci w dniu 31.08.2012 r. R. M. (1), faktu nadużywania alkoholu przez R. M. (3), używania przez nią przemocy wobec syna K., wydawania pieniędzy na alkohol kurator rodzinny przy Sądzie Rejonowym w Radomsku złożył wniosek o zmianę zarządzeń opiekuńczych. Postanowieniem z dnia 5 września 2012 r. Sąd Rejonowy w Radomsku w trybie zarządzenia tymczasowego orzekł o umieszczeniu K. i J. M. w zawodowej rodzinie zastępczej niespokrewnionej z dzieckiem o charakterze pogotowia rodzonnego lub placówce opiekuńczo - wychowawczej. Dzieci przebywały początkowo w P. Opiekuńczo – Wychowawczej w R., a następnie w rodzinie zastępczej zawodowej o charakterze pogotowia rodzinnego ustanowionej w osobach U. i W. małż. S., potem u ciotki U. S.. Postanowieniem z dnia 18 czerwca 2013 r. wydanym w sprawie sygn. akt III Nsm 369/12 Sąd Rejonowy w Radomsku ustanowił rodzinę zastępczą dla małoletnich K., J. i S. M. (1) w osobie siostry K. M. (1).

(dowód: wniosek o zmianę zarządzeń opiekuńczych i postanowienia – k. 1, 2, 66 i 130 akt sprawy Sądu R. w R. sygn. akt III Nsm 396/12)

Postanowieniem z dnia 17.11.2014 r. wydanym w sprawie sygn. akt III Nsm 571/14 Sąd Rejonowy w Radomsku orzekł w trybie zarządzenia tymczasowego o umieszczeniu K. i J. M. w spokrewnionej rodzinie zastępczej u siostry S. M. (1).

(dowód: postanowienie – k. 9 akt sprawy Sądu R. w R. sygn. akt III Nsm 571/14)

R. M. (3) od wielu lat nadużywała alkoholu. R. M. (2) robił zakupy, był żyty z powódkami a one z nim. P. remont mieszkania, w którym mieszkał z rodziną, malował to mieszkanie. Powódki mogły liczyć na ojca, to on z uwagi na chorobę alkoholową matki stanowił wsparcie dla córek. W czasie obecności w domu R. M. (1) wykonywał prace domowe. W ostatnim czasie przed śmiercią R. M. (1) pracował we W., pracował przez miesiąc poza domem, a następny miesiąc spędzał w domu. Śmierć ojca stanowiła szok dla powódek. Śmierć ojca sprawiła, że powódki z dnia na dzień

musiały stać się dorosłe. Od lutego 2013 r. matka powódek nie mieszka z nimi, nie utrzymuje z rodziną kontaktu, powódki nie wiedzą, gdzie mieszka ich matka.

(dowód: zeznania świadków: U. S. – k. 163 odwrot – 164, R. D. – k. 185 odwrot – 186 odwrot, A. K. - k. 187 – 187 odwrot, przesłuchanie powódek – k. 217-218 odwrot)

O śmierci ojca K. M. (1) dowiedziała się telefonicznie od swej siostry S. i było to dla niej ciężkie przeżycie. W związku ze śmiercią ojca często płakała, przestała wychodzić z domu, stała się zamknięta w sobie, nic ją nie cieszyło. W chwili śmierci ojca miała 18 lat, ukończyła zasadniczą szkołę zawodową zdobywając zawód kucharza małej gastronomii. Od 1 września 2012 r. zamierzała rozpocząć naukę w szkole zawodowej o profilu cukiernika. W związku ze śmiercią ojca dnia 31.08.2012 r. nie rozpoczęła nauki. Dopiero od listopada 2012 r. zaczęła uczyć się w zaocznym liceum ogólnokształcącym. Zakończyła naukę w tym liceum w 2014 r., zdobywając wykształcenie ogólne. W związku ze śmiercią taty miała problemy z koncentracją. Relacje z ojcem K. M. (1) ocenia jako przyjacielskie i dobre, był osobą, na którą mogła w każdej sytuacji liczyć. Ojciec interesował się postępami córki w nauce. W związku z zaniedbywaniem obowiązków domowych przez żonę R. M. (1) sprzątał i gotował w domu. Od listopada 2014 r. K. M. (1) mieszka u swego narzeczonego. Od stycznia 2015 r. jest zaręczona. Od Ś. Wielkanocnych 2013 r. powódka nie ma kontaktu ze swą matką, która nie utrzymuje kontaktu również z synami. Powódka systematycznie odwiedza grób ojca.

(dowód: zeznania powódki K. M. (1) – k. 216 odwrot- 217 odwrot)

W październiku 2012 r. u K. M. (1) zostały rozpoznane zaburzenia adaptacyjne. Otrzymała skierowanie do poradni zdrowia psychicznego, do której zgłosiła się w dniu 4.10.2012 r. z powodu lęków, obniżonego nastroju, problemów ze snem po śmierci ojca. Kolejna wizyta u psychologa miała miejsce w dniu 15 marca 2013 r. – K. M. (1) zgłosiła się wówczas do psychologa po zaświadczenie o stanie zdrowia i opinię psychologiczną w związku z ubieganiem się o ustanowienie jej rodziną zastępczą dla rodzeństwa.

(dowód: historia choroby – k. 94 – 97)

U K. M. (1) w następstwie śmierci ojca doszło do powstania zaburzeń rytmu snu i czuwania, długotrwałej bezsenności. Śmierć ojca wpłynęła negatywnie na jej stan emocjonalny wywołując u niej zaburzenia adaptacyjne, symptomy stresu pourazowego. Miało to negatywny stresogenny wpływ na jej stan psychiczny oraz dalsze długotrwałe funkcjonowanie w życiu rodzinnym i osobistym. Ograniczyło aktywność życiową. Psychologiczne następstwa dla powódki K. M. (1) w związku ze śmiercią ojca wynikają bezpośrednio z okresowego wystąpienia symptomów reaktywnych zaburzeń pourazowych, adaptacyjnych, które doprowadziły między innymi do zaburzeń łaknienia, snu, wystąpienia poczucia bezradności, izolowania się od innych ludzi. Powódka nie wymaga obecnie dalszego leczenia psychologicznego ani psychiatrycznego. W związku ze śmiercią ojca doznała uszczerbku na zdrowiu w sensie psychologicznym.

(dowód: opinia biegłego psychologa – k. 200-201)

K. M. (1) jest zatrudniona w (...) Sp. Z ograniczoną odpowiedzialnością na podstawie umowy o pracę z dnia 4.02.2013 r. na czas określony do dnia 3.05.2015 r. na stanowisku pracownika produkcji. Zarabia około 1.500 zł miesięcznie.

(dowód: zaświadczenie - k. 105, umowa o pracę - k. 107)

K. M. (1) zawarła w dniu 1.12.2013 r. umowę najmu lokalu mieszkalnego, za które czynsz wynosi 500 zł miesięcznie, nadto powódka ponosi koszty mediów.

(dowód: umowa najmu – k. 106)

S. M. (2) w chwili śmierci ojca miała 17 lat. O wypadku dowiedziała się telefonicznie od kuzyna. Była w szpitalu, ale ciała ojca w szpitalu już nie było. N. była na policji, skąd pojechała do prosektorium, gdzie rozpoznała zwłoki ojca. Od września 2012 r. miała kontynuować naukę w II klasie w Zespole Szkół (...) w R.. W związku ze śmiercią ojca obniżyła się w nauce, opuszczała zajęcia. Przez pierwsze dwa tygodnie września nie była w stanie chodzić do szkoły, nie mogła

spać, miała koszmary senne, w których zwykle śnił się jej zmarły ojciec. Problemy ze snem utrzymywały się przez okres półtora roku. Kiedy w szkole była mowa o rodzicach, S. M. (1) reagowała płaczem, nerwowością, krzykiem, drżeniem rąk.

Obecnie jest uczennicą IV klasy Technikum w Zespole Szkół (...) w R., przewidywany rok zakończenia nauki to 2015 r. Ze względu na sytuację rodzinną, w której znalazła się po śmierci ojca jest pod stałą opieką pedagoga szkolnego. Korzystała z możliwości indywidualnych spotkań z pedagogiem, a także w spotkaniu z psychologiem w Poradni P.-Pedagogicznej. Zamierza kontynuować naukę w postaci zaocznych studiów pedagogicznych. W związku z pełnieniem funkcji rodziny zastępczej dla braci powódka jest uprawniona do świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w kwocie 1.300 zł miesięcznie. Powódka nie korzysta z pomocy opieki społecznej poza refundacją kosztów obiadów w szkole braci przez MOPS. W związku z opieką nad braćmi powódka nie ma czasu dla siebie, gotuje posiłki, zajmuje się braćmi, chodzi do nich na zebrania szkolne. Starszy brat K. ma obecnie 17 lat, uczy się w III klasie Gimnazjum, zaś młodszy J. – 13 lat i uczy się w V klasie szkoły podstawowej. Powódka ma chłopaka, który wraz ze swoją matką pomaga powódce w opiece nad braćmi. Swoje relacje z ojcem S. M. (1) ocenia jako bardzo dobre. Ojciec rozmawiał z nią, pomagał w pracach plastycznych i szkolnych. S. M. (1) uważa, że ojciec nie nadużywał alkoholu, tylko pił okazjonalnie. To on rozmawiał z kuratorem ustanowionym po ograniczeniu rodzicom władzy rodzicielskiej, kupował dzieciom ubrania, dawał S. pieniądze na buty. S. M. (1) wynajmuje mieszkanie, za które czynsz wynosi 480 zł miesięcznie. Gdyby żył ojciec powódka mogłaby liczyć na jego pomoc przy remontach mieszkania. S. M. (1) zamierza podjąć pracę po skończeniu technikum, obecnie czasami dorabia jako opiekunka do dzieci.

(dowód: zaświadczenie Dyrektora Zespołu Szkół (...) w R. – k. 98, zeznania powódki S. M. (1) – k. 217 odwrot – 218 odwrot, oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania – k. 102 – 104, kopie decyzji MOPS w R. – k. 82-83, 87-89, 90)

U S. M. (1) w następstwie śmierci ojca doszło do nadmiernego pobudzenia autonomicznego układu nerwowego, nawracającej bezsenności, nawracających natrętnych wspomnień przeżytej traumy, anhedonii, ograniczenia kontaktów społecznych. Powyższe stanowią symptom wystąpienia zaburzenia stresowego pourazowego. Obecnie S. M. (1) nie jest skłonna do reakcji depresyjnej, nie przejawia innych zaburzeń osobowości. W. po śmierci ojca symptomy zaburzenia stresowego pourazowego ustąpiły u niej całkowicie bez przejścia w trwałą zmianę osobowości. Powódka prawie przez cały okres od śmierci ojca uczy się, zdobywa nowe kwalifikacje, jest zmotywowana, posiada potrzebę osiągnięć, kontynuuje naukę w szkole średniej. Obecny stan psychiczny S. M. (1) nie ma negatywnego wpływu na jej funkcjonowanie jako członka rodziny czy uczennicy. Psychologiczne następstwa dla S. M. (1) w związku ze śmiercią ojca wynikają bezpośrednio z okresowego wystąpienia symptomów reaktywnych zaburzeń pourazowych, które doprowadziły między innymi do opisanych wyżej zaburzeń zachowania, snu, wystąpienia poczucia beradności, izolowania się od innych osób, adhedonii. W związku ze śmiercią ojca doznała uszczerbku na zdrowiu w sensie psychologicznym.

(dowód: opinia biegłego psychologa – k. 202-203)

Pismem z dnia 10 lipca 2013 r. powódki zgłosiły szkodę w pozwanym Towarzystwie (...), żądając wypłaty odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej w wyniku śmierci rodziców w kwotach – na rzecz K. M. (1) – 80.000 zł i na rzecz S. M. (1) – 60.000 zł oraz zadośćuczynienia po 150.000 zł na rzecz każdej z nich.

(dowód: pismo – k. 30- 33)

W wyniku przeprowadzonego postępowanie likwidacyjnego strona pozwana przyznała obu powódkom decyzjami z dnia 30.11.2012 r. kwoty po 10.000 zł z tytułu zadośćuczynienia z art. 446 § 4 k.c., pomniejszając je o 30 % w związku z przyczynieniem zmarłego po powstania i rozmiaru szkody i nie uwzględniło żądań o odszkodowanie, podnosząc że roszczenie to nie zostało wykazane ani udokumentowane.

(dowód: decyzje – k. 27, 28, pismo InterRisk T.U. z dnia 8.08.213 r. – k. 35)

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwa co do zasady zasługiwały na uwzględnienie.

Okoliczności samego wypadku i zaistnienie przesłanek odpowiedzialności deliktowej sprawcy wypadku (wynikające z art. 436 § 1 k.c. w zw. z art. 435 k.c.) za skutki tego zdarzenia nie budziły wątpliwości i nie były przedmiotem sporu między stronami. Poza sporem było także, że pojazd, którego kierujący wyrządził szkodę był objęty zawartym u strony pozwanej ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej, a co za tym idzie, że pozwany ubezpieczyciel ponosi odpowiedzialność na podstawie art. 822 k.c. oraz art. 34. ust. 1 i art. 35 ustawy z dnia 22 maja 2003r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczeń Komunikacyjnych (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r., Nr 392). Sporna była jedynie wysokości zadośćuczynienia i odszkodowania należnego powódkom. Stąd zasadniczą kwestią była wykładnia art. 446 § 3 i 4 k.c. i ich właściwe zastosowanie w odniesieniu do sytuacji powódek powstałej po śmierci ich ojca.

Art. 446 § 4 k.c. przyznaje prawo do zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę, obok odrębnie regulowanego w art. 446 § 3 k.p.c. środka kompensaty szkody o charakterze majątkowym. Przepis nie określa kryteriów, jakie sąd powinien wziąć pod uwagę przy kształtowaniu odpowiedniej kwoty, podobnie jak nie czyni tego art. 445 § 1 k.c. Użyte w art. 446 § 4 k.c. wyrażenie „odpowiednia suma” zawiera już w sobie pojęcie niemożności ścisłego ustalenia zadośćuczynienia ze względu na istotę krzywdy. Dlatego przy ustaleniu zadośćuczynienia nie stosuje się automatyzmu, a każda krzywda jest oceniana przez pryzmat konkretnych okoliczności sprawy. Sąd orzekając w przedmiocie takiego żądania musi wziąć pod uwagę kompensacyjny charakter zadośćuczynienia i rodzaj naruszonego dobra - ciężar gatunkowy poszczególnych dóbr osobistych. Przy uwzględnianiu szkody niemajątkowej brane są pod uwagę: dramatyzm doznań osób bliskich zmarłego, poczucie osamotnienia i odczuwanej pustki, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, rodzaj i intensywność więzi łączącej pokrzywdzonego ze zmarłym, rola w rodzinie pełniona przez osobę zmarłą, wystąpienie zaburzeń będących skutkiem śmierci osoby bliskiej, wiek pokrzywdzonego i jego zdolność do zaakceptowania nowej rzeczywistości oraz umiejętność odnalezienia się w niej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 czerwca 2011 r. III CSK 279/10, Lex nr 898254; z dnia 20 grudnia 2012 r., IV CSK 192/12, Lex nr 1288712; z dnia 10 maja 2012 r., IV CSK 416/11, Lex nr 1212823). Określenie wysokości zadośćuczynienia powinno być dokonane z uwzględnieniem wszystkich zachodzących okoliczności. Zarówno okoliczności wpływające na wysokość zadośćuczynienia, jak i mierniki ich oceny muszą być rozważane indywidualnie w związku z konkretną osobą poszkodowanego. Zawodzą wszelkie porównania z innymi sprawami i mechaniczne przenoszenie dokonanej w nich oceny krzywdy, nawet przy podobnych obrażeniach i sytuacji osobistej. Sumy zasądzone z tytułu zadośćuczynienia w podobnych sprawach mogą jedynie dawać wskazówki orientacyjne, zapobiegając powstawaniu rażących dysproporcji, nie stanowią natomiast dodatkowego kryterium miarkowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 maja 2008 r., II CSK 78/08, Lex nr 420389).

Zwraca się również uwagę, że rozmiar krzywdy nie zależy od statusu materialnego pokrzywdzonego. Przesłanka „przeciętnej stopy życiowej społeczeństwa” może więc mieć tylko charakter uzupełniający i nie powinna pozbawiać zadośćuczynienia jego zasadniczej funkcji kompensacyjnej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 12 września 2002 r. IV CKN 1266/00, Lex nr 80272; z dnia 14 stycznia 2012 r., I PK 145/10, OSNP 2012, nr 5-6, poz. 66). Właśnie ze względu na kompensacyjny charakter zadośćuczynienia, jego wysokość powinna być ekonomicznie odczuwalna. W przeciwnym wypadku nie dojdzie do przywrócenia równowagi zakłóconej na skutek czynu niedozwolonego.

Nagła i tragiczna śmierć ojca była traumatycznym przeżyciem dla powódek, które łączyły ze zmarłym rodzinne więzi bliskości. Nie ulega wątpliwości, że więź rodzinna łącząca dzieci z rodzicami jest najsilniejszą więzią, jaka może wytworzyć się między ludźmi, a zerwanie tej więzi wskutek śmierci stanowi dla dzieci traumatyczne przeżycie. Powódki zostały pozbawione szansy dorastania w poczuciu bezpieczeństwa wynikającego z posiadania ojca. Istotne jest to, że jego śmierć nastąpiła nagle, a z uwagi na uzależnienie od alkoholu drugiego rodzica poczucia bezpieczeństwa oraz wsparcia nie zapewniała im matka. To potęgowało cierpienia powódek towarzyszące traumatycznym zdarzeniom. W dacie śmierci ojca były powódki były osobami dopiero wkraczającymi w dorosłość (K. M. (1) miała 18 lat i 5 miesięcy, zaś S. M. (1) -17 lat). Z uwagi na uzależnienie od alkoholu ich matki powódki utraciły jedyną zainteresowaną ich

losem osobę. Wobec powyższego faktu oraz z uwagi na posiadanie małoletniego rodzeństwa, którym należało zapewnić opiekę sytuacja powódek stała się dramatyczna. Pozostały zdane na siebie, nie mogły liczyć na wsparcie faktyczne i emocjonalne ze strony najbliższych, a jednocześnie wkrótce K. M. (1), wobec opuszczenia jej rodzeństwa przez matkę, stanęła przed koniecznością podjęcia opieki nad młodszym rodzeństwem, co oznaczało dla niej radykalną zmianę dotychczasowego sposobu życia. Od listopada 2014 r. S. M. (1) została ustanowiona rodziną zastępczą dla swych braci. Nawet jeśli najtrudniejszy okres dla powódek już minął, okoliczność ta nie powinna skutkować ograniczeniem rozmiaru zadośćuczynienia. Jest to świadczenie co do zasady jednorazowe i kompensuje krzywdę na podstawie wszystkich negatywnych skutków związanych z utratą bliskiego. Do ram tych zaliczyć należy również elementy krzywdy, które już przeminęły, jak i przyszłe, ujawnione konsekwencje zdarzenia.

Wszelkie okoliczności świadczące o rozmiarze krzywdy powódek ustalone zostały w oparciu o dowody osobowe - zeznania świadków i przesłuchanie powódek oraz dowód z opinii biegłego psychologa. Dowody te są miarodajnym źródłem ustalenia występowania w powódek jako następstwa śmierci ojca symptomów stresu pourazowego. Nie ulega żadnej wątpliwości, że śmierć osoby bliskiej stanowi wielki wstrząs dla rodziny, a cierpienia psychiczne, jakie się z tym wiążą mogą przybierać ogromny wymiar, tym większy, im mocniejsza była więź emocjonalna łącząca zmarłego z najbliższymi. Zmarły był zdrowym mężczyzną w młodym wieku, był zaangażowany w życie powódek. Nie zmienia tego okoliczność, że w ostatnim czasie z racji pracy przybywał poza domem oraz że zdarzało mu się spożywać alkohol. Na rozmiar krzywdy powódek miały również wpływ okoliczności śmierci ich ojca, który poniósł śmierć w wypadku samochodowym, zatem śmierć ta była nagła i niespodziewana, tym samym wywołała ogromny wstrząs psychiczny.

Powódki nie kwestionowały podniesionego przez stronę pozwaną zarzutu przyczynienia się zmarłego do powstania i rozmiaru szkody. Nie była również sporna wysokość tego przyczynienia. Wskazać należy, że co do zasady jeżeli poszkodowany, który przyczynił się do powstania szkody, następnie zmarł, a roszczeń dochodzą osoby uprawnione jako poszkodowane pośrednio, przyczynienie się zmarłego powoduje zmniejszenie odszkodowania dla tych osób na podstawie art. 362 k.c. W takim wypadku ustalenia wyroku skazującego sprawcę śmierci (art. 11 k.p.c.) nie wyłączają ustalenia, w jakim stopniu zmarły przyczynił się do doznanej szkody i tym samym zmniejszenia odszkodowania. Wynika to z faktu, że roszczenia osób wymienionych w art. 446 k.c. są zależne od zachowania się poszkodowanego (por. G. Bieniek, H. Ciepla, S. Dmowski, J. Gudowski, K. Kolakowski, M. Sychowicz, T. Wiśniewski, Cz. Żuławska Komentarz do kodeksu cywilnego Księga trzecia Zobowiązania Tom I, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1996 r., str. 375, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 1985 r. IV CR 412/85, Lex nr 5221, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7.12.1985 r., IV CR 398/85, opubl. Legalis).

Biorąc pod uwagę wskazane wyżej okoliczności w ocenie Sądu Okręgowego adekwatną kwotą z tytułu zadośćuczynienia dla obu powódek będzie kwota 100.000 zł. Uwzględniając przyznane już na rzecz powódek kwoty po 10.000 zł oraz trzydziesto procentowe przyczynienie – zasądzone zostały kwoty po 63.000 zł, a dalej idące żądania jako wygórowane zostały oddalone.

Podstawę powództw o odszkodowanie stanowi przepis art. 446 § 3 k.c. Z pogorszeniem sytuacji życiowej mamy do czynienia wówczas, gdy śmierć bezpośrednio poszkodowanego wywołuje różnorodne następstwa, przejawiające się w uszczerbku poniesionym przez inne osoby, przykładowo - w postaci uczucia osamotnienia i trudności życiowych członka rodziny pozostałego przy życiu, dla którego zmarła osoba stanowiła oparcie w codziennym życiu, przejawiał troskę i sprawował nad nim opiekę, w postaci objawów osłabienia energii życiowej, przyspieszenia choroby, itp. Generalnie odszkodowanie z art. 446 § 3 k.c. obejmuje szkody, przy czym są to szeroko pojęte szkody majątkowe, pomimo tego, że nieuchwytnie lub trudne do wymierzenia i obliczenia, ale prowadzące do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej osoby najbliższej. Odszkodowanie to ma oczywiście wymiar ekonomiczny, uwzględnia też utratę realnej możliwości poprawienia warunków życia i realizacji planów życiowych na przyszłość. Obejmuje ono niekorzystne zmiany w sytuacji materialnej członków rodziny bezpośrednio poszkodowanego oraz zmiany w sferze ich dóbr niematerialnych, które wpływają na sytuację materialną. Są to zarówno zmiany znane i istniejące w dacie orzekania, jak i zmiany dające się przewidzieć w przyszłości na podstawie zasad doświadczenia życiowego. Może to być utrata pomocy, wsparcia i opieki ze strony zmarłego członka rodziny lub możliwość uzyskania w przyszłości stabilnych warunków życiowych, ale mogą to być także niekorzystne zmiany w psychice (stres, depresja, poczucie

osamotnienia), które mają wpływ na stan zdrowia, osłabienie aktywności życiowej lub zawodowej i w konsekwencji powodują pogorszenie sytuacji majątkowej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26.06.2013 r., II CSK 639/12, Lex nr 1378528).

Utrwalone w orzecznictwie jest, że art. 446 § 3 k.c. jest podstawą prawną rekompensaty jedynie szkody majątkowej, jednakże o szczególnym charakterze, nie poddającą się ścisłemu ustaleniu, czemu ustawodawca dał wyraz przyznając sądowi uprawnienie określenia „stosowanego”, to jest uwzględniającego wszelkie okoliczności danej sprawy, odszkodowania. Sytuacja życiowa w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. to ogół czynników, składających się na położenie życiowe jednostki, to także trudno mierzalne wartości ekonomiczne.

Wykładnia celowościowa każe przyjąć, że odszkodowanie „stosowane” to takie, które w sposób dostateczny rekompensuje doznaną szkodę, uwzględniając jej rozmiar, długotrwałość, szczególne okoliczności danego przypadku, ale także stopę życiową społeczeństwa. Odszkodowanie powinno wyrażać taką sumę, która będzie odbierana jako realne adekwatne przysporzenie zarówno przez uprawnionego, jak i z obiektywnego punktu widzenia, uwzględniającego ocenę większości rozsądnie myślących ludzi (por. wyrok wyroku Sadu Najwyższego z dnia 30.06.2004 r., V CK 445/03, Lex nr 173555).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt rozpoznawanej sprawy stwierdzić należy, że w związku ze śmiercią ojca nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powódek. W dacie śmierci ojca powódki uczyły się, K. M. (1) zamierzała podjąć naukę w szkole zawodowej w celu zdobycia zawodu cukiernika. Śmierć ojca przekreśliła te plany. K. M. (4) jako najstarsza z rodzeństwa i jako osoba pełnoletnia musiała zająć się losem młodszego rodzeństwa. Także szanse życiowe S. M. (1) zmniejszyły się skoro to ona obecnie jest rodziną zastępczą dla swoich braci. Nie ulega wątpliwości, że dla obu powódek konieczność opieki nad młodszymi braćmi oznaczała konieczność rezygnacji z dotychczasowego trybu życia, ograniczyła możliwości ich własnego rozwoju, w tym nauki, co procentowałoby w ich dalszym życiu.

Ponadto z uwagi na śmierć ojca powódki zostały pozbawione świadczeń z zakresu wzajemnej pomocy, opieki, wychowania. Szkody te jakkolwiek w swej przeważającej części są szkodami niematerialnymi, to jednak mają swój wymiar materialny, gdyż niektóre czynności z zakresu pomocy, opieki, wychowania mogą być wykonane odpłatnie. Ojciec mógłby przez wiele lat świadczyć powódkom pomoc przy wszelkiego rodzaju pracach remontowych, które to prace będą musiały być wykonywane przez nie same albo przez wynajęte osoby trzecie. Ma to ewidentny wymiar majątkowy, bowiem za prace te trzeba zapłacić, albo zaciągnąć w to miejsce ekwiwalentne inne zobowiązanie. Niezależnie od tego wskazać należy, że na ojcu powódek ciążył ustalony sądownie obowiązek alimentacyjny. Wprawdzie ojciec powódek nie wywiązywał się dobrowolnie z obowiązku płacenia zasądzonych wyrokiem alimentów, jednakże nie oznacza to, że powódki tych świadczeń byłyby pozbawione, bowiem powódki byłyby uprawnione do świadczeń z funduszu alimentacyjnego (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 7.09.2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów – tekst jednolity – Dz. U z 2012 r., poz. 1228 ze zm.).

Stosownie do art. 322 k.p.c. jeżeli w sprawie o naprawienie szkody, o dochody, zwrot bezpodstawnego wzbogacenia lub o świadczenie z umowy o dożywocie sąd uzna, że ścisłe udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione, może w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny, opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy.

Uwzględniając również tę regulację, a także mając na względzie powołane wyżej okoliczności Sąd uznał, że odpowiednim odszkodowaniem należnym powódkom będzie kwota po 40.000 zł. W ocenie Sądu odszkodowanie w takiej wysokości będzie stanowiło stosowną rekompensatę szkody w rozumieniu art. 446 § 3 k.c., co odpowiada ściśle odszkodowawczej funkcji tego przepisu, jest należycie wyważone, utrzymane w rozsądnych granicach, adekwatne do zakresu i rozmiaru szkody. Zważywszy na 30 – procentowe przyczynienie zasądzeniu podlegały kwoty po 28.000 zł, a dalej idące roszczenia jako niezasadne zostały oddalone.

O odsetkach orzeczono na podstawie art. 481 k.c. Odsetki zasądzono zgodnie z żądaniem pozwu od dnia 1.12.2012 r., od których strona pozwana na pewno z uwagi na termin określony w art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003

roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczeń Komunikacyjnych pozostawała w opóźnieniu. Przy uwzględnieniu, że postępowanie likwidacyjne zostało zakończone w dniu 30.11.2012 r. (w tej dacie strona pozwana wydała decyzje przyznające powódkom zadośćuczynienie), na pewno w dacie, od których żądano zasądzenia odsetek nastąpiła wymagalność roszczeń. Żądanie w zakresie zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę było uzasadnione i udokumentowane już na etapie postępowania likwidacyjnego, odsetki przewidziane w art. 481 k.c. powinny być zasądzone od dnia, w którym zgodnie z przepisami prawa ubezpieczyciel zakończył lub powinien był zakończyć postępowanie likwidacyjne i wypłacić należne świadczenie. Jeżeli zobowiązany nie płaci zadośćuczynienia w terminie wynikającym z przepisu szczególnego, lub w terminie ustalonym zgodnie z art. 455 in fine k.c., uprawniony nie ma możliwości czerpania korzyści z zadośćuczynienia, jakie mu się należy już w tym terminie. W konsekwencji odsetki za opóźnienie w zapłacie zadośćuczynienia należnego uprawnionemu, powinny się należeć od tego właśnie terminu. Stanowiska tego nie podważa pozostawienie przez ustawodawcę zasądzenia zadośćuczynienia i określenia jego wysokości w pewnym zakresie uznaniu sądu. Przewidziana w art. 446 § 4 k.c. możliwość przyznania przez sąd odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia za krzywdę nie zakłada bowiem dowolności ocen sądu, a jest jedynie konsekwencją niewymiernego w pełni charakteru okoliczności decydujących o doznaniu krzywdy i jej rozmiarze (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2011 roku, I CSK 243/10, LEX nr 848109).

Podstawę rozstrzygnięcia o kosztach procesu stanowił przepis art. 100 zd. 1 k.p.c.

Z porównania kwoty dochodzonej pozwem przez K. M. (1) (140.000 zł) z kwotą zasądzoną (91.000 zł) wynika, że powódka ta wygrała sprawę w 56 %. Z kolei S. M. (1) wygrała sprawę w 68 %.

Koszty procesu po stronie każdej z powódek wyniosły po 4.154 zł, na które złożyły się: wynagrodzenie z tytułu zastępstwa prawnego w kwocie 3.600 zł ustalone stosownie do § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (tekst jednolity - Dz. U. z 2013 r. Nr 490), wydatek na opłatę skarbową od pełnomocnictwa w kwocie 17 zł, koszty doręczeń pism stosownie do art. 132 § 1 k.p.c., koszty stawiennictwa pełnomocnika na rozprawie (por. uchwały: Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2012 r., III PZP 4/12, (OSNP z 2012 r., nr 23-24, poz. 280) i z dnia z 18 lipca 2012 r., III CZP 33/12 (OSNC z 2013 r., nr 2, poz. 14).

Po stronie pozwanej koszty wyniosły łącznie 3.617 zł (wynagrodzenie z tytułu zastępstwa prawnego i opłata skarbową od pełnomocnictwa w kwocie 17 zł). Łącznie koszty procesu wyniosły po 7.771 zł.

W sprawie z powództwa K. M. (1) stronę pozwaną z tytułu zwrotu kosztów procesu obciąża kwota 1.434,00 zł $\{(7.771 \text{ zł} \times 65 \%) - 3.617 \text{ zł}\}$, która to kwota została zasądzona na jej rzecz w punkcie 5 sentencji wyroku. W sprawie z powództwa S. M. (1) stronę pozwaną obciąża kwota 1.667,00 zł $\{(7.771 \text{ zł} \times 68 \%) - 3.617 \text{ zł}\}$, która to kwota została zasądzona na jej rzecz w punkcie 6 sentencji wyroku.

Podstawę rozstrzygnięcia o pobraniu nieuiszczonych kosztów sądowych (opłat sądowych od obu pozwów oraz wydatków poniesionych tymczasowo przez Skarb Państwa na wynagrodzenie biegłego) stanowiły przepisy art. 113 ust. 1 i 2 ustawy z dnia z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz.U. z 2010 r., Nr 90, poz. 594 ze zm.) w zw. z art. 100 zd. 1 k.p.c.

Stosownie do art. 113 ust. 2 ustawy Sąd nakazał pobrać od powódek, z zasądzonych roszczeń część wydatków Skarbu Państwa związanych z opinią biegłego – od K. S. w kwocie 112 zł $(319 \text{ zł} \times 35 \%)$ i od S. M. (1) – w kwocie 102 zł $(319 \times 32 \%)$. Natomiast na podstawie art. 113 ust. 4 wskazanej ustawy Sąd odstąpił od obciążenia obu powódek częścią nieuiszczonej opłaty sądowej od oddalonej części powództwa, mając na uwadze sytuację materialną i życiową powódek, odszkodowawczy charakter dochodzonych roszczeń oraz okoliczność, iż ustalenie należnego powódkom zadośćuczynienia i odszkodowania zależało od oceny Sądu.

Natomiast w oparciu o art. 113 ust. 1 ustawy w zw. z art. 100 zd. 1 k.p.c. Sąd nakazał pobrać od strony pozwanej kwotę 9.072 zł ($7.000 \text{ zł} \times 65 \% = 4.550 \text{ zł}$ - pozew K. M. (1) i $6.650 \text{ zł} \times 68 \% = 4.522 \text{ zł}$ - pozew S. M. (1)) tytułem opłat sądowych od uwzględnionej części obu powództw oraz kwotę 424 zł ($319 \text{ zł} \times 65 \%$ i $319 \text{ zł} \times 68 \%$) stanowiącej część wydatków Skarbu Państwa związanych z opinią biegłego – punkty 8 i 9 sentencji wyroku.

(...)

ZARZĄDZENIE

(...)

(...)